

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒҮЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«ҒҮЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«ҒҮЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

808. 24	Пулатов Шерзод Аббозович	Межэтнический диалог и переговорные процессы в полиэтничном Казахстане: институциональные практики и политико-правовые основы	3603
809. 25	Сатвалдиев А.Г.	Қазақстандық этносаясатта «жанубий қозғалыс» газетінің алар орны және түрлі кезеңдердегі мемлекеттік саясаттың оның контентіне әсері	3608
810. 26	Токенов А.С.	Социальный капитал и доверие в казахстанском обществе: к вопросу о влиянии этнической структуры	3613
811. 27	Узарова Л.М.	Особенности коммуникации в сфере этномедиации	3617
812. 28	Урстенова Д.Д.	30 лет АНК: новые возможности народной дипломатии	3622
813. 29	Хмелевский В.А.	Межкультурное многообразие и общая историческая память В республике Казахстан	3627
814. 30	Чжан Цзинкай	«Цветные революции» в эпоху интернета (особенности противостояния в странах СНГ)	3630

6 – СЕКЦИЯ
ФИЛОЛОГИЯНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФИЛОЛОГИИ

**6.1 ҰЛТТЫҚ ӘДЕБИЕТТАНУДЫҢ ЖАҢА ҮРДІСТЕРІ МЕН ДАМУ БАҒЫТТАРЫ
НОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО
ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЯ**

815.	Абдулла А. К.	Абай мұрасындағы сакралды ұғымдар	3610
816.	Алаудин Н. Ә.	Нәзира Бердалы поэзиясындағы фольклорлық үрдістер	3614
817.	Амантай Н., Қапсихқызы Д.	«Ескендір» поэмасындағы уақыт пен мәңгілік мәселесі: Абайдың философиялық концепциялары	3618
818.	Ахметбекова Т. У.	Б.Майлин мен А.Чехов әңгімелеріндегі сарказм	3622
819.	Байдуллаева Ж.К.	Қазіргі қазақ прозасындағы мистика жанры	3626
820.	Ғалымжанова З. Т.	Мемуарлық романдардағы тәрбие құндылығы	3629
821.	Дәуренбек А. Ж.	Тұрсын Жұртбайдың «Бесіңді түзе!..» еңбегі: Мұхтар Әуезовтің шығармашылық тағдыры және көркемдік шындық	3632
822.	Ергеш А. М.	Қабдыкәрім Ыдырысов поэзиясындағы интертекст және оның поэтикалық мәні	3638
823.	Еркін А.	«Телқоңыр» және ұлттық болмыс	3641
824.	Жакупова С.С.	XX ғасыр басындағы қазақ әдебиетіндегі ескілікті сынау тенденциясы: Ш.Торайғыровтың «Базарбай молдаға» өлеңі	3644
825.	Жақсыбаева Н. Ж.	Білім берудегі жаңа технологияның тиімділігі	3645
826.	Төребаева А.О.	Жүрсін Ерман арнау өлеңдерінің көркемдік ерекшелігі	3650
827.	Тұрсын Қ. А.	Бейсембай Кенжебаев – аудармашы	3656
828.	Сұлтанбек Ә.	Орыс тілді қазақ жастарының сөз сапасы: түйіткілдер мен шешімдер	3659
829.	Қажетерова Ш. С.	Еркін өлеңдердегі көлеңке образы	3664
830.	Қуанышбаева Н.А.	Тайыр Жомартбаев шығармашылығындағы балалар әдебиетінің көркемдік-жанрлық сипаты және алаш кезеңіндегі білім беру ісіне ықпалы	3669
831.	Құлшар Б. М.	Сатирадағы есімдер жүйесі және олардың эстетикалық-семантикалық жүктемесі	3673
832.	Махмутова А. Қ.	Абай Құнанбайұлының қара сөздері және ұлттық әдебиеттанудың жаңа үрдістері: білім және руханият	3676
833.	Молдахан Е. М.	Tiktok, Instagram секілді әлеуметтік желілерді әдеби білім беруде қолдану тәсілдері	3679
834.	Томабаева А. Ғ.	Шәкәрім мен Қожа Хафиздің философиялық үндестігі	3683
835.	Түсіпбек М. К.	Мұхтар Әуезов пен Оноре де Бальзак шығармаларындағы сыншыл реализм	3688

		принциптері туралы	
836.	Сайфуллаева Б. Б.	Орта ғасыр түркі ойшылдарының мұрасы мен Абай шығармаларындағы көркемдік дәстүр сабақтастығы	3692
837.	Шагирова Д. Р.	Көлеңке архетипінің көркем трансформациясы: Достоевскийдің «Сыңар» повесі мен Төлен Әбдіктің «Парасат майданы» негізінде	3696

**6.2 ҚАЗАҚ ТІЛ БІЛІМІНІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКОЗНАНИЯ**

838.	Абденкул Д.С.	Үйлену салт өлеңдеріндегі лингвотанымдық сипат	3700
839.	Абдрахман А.Е.	«Ер Төстік» жырындағы ең басты гендерлік көріністер мен символдар	3704
840.	Амирова А.Б.	Мақал-мәтелдер әлеміндегі билік пен гендер: қазақ және ағылшын паремияларының салыстырмалы талдауы	3708
841.	Анарбекова А.Б.	Оқушылар сөйлеу тіліндегі терминдер қолданысы	3715
842.	Бөгетбаева А.Т.	Жаһанданудың мәдени таптаурындардың қалыптасуына әсері	3719
843.	Дәулетші Д.Р.	Жалпықолданыстағы сөздерді термин ретінде қолдануда жарыспалылық мәселесі (ақпараттық технологиялар саласы бойынша)	3723
844.	Ермекқызы А.	Интернет лексиканың қолданысы	3726
845.	Жаныбекқызы Б.	Ұлттық фильмдердегі тілдік ерекшеліктер және әсерлеуші құралдар (көркемдегіш құралдар)	3730
846.	Жарылхасын Б.Қ.	Мұхтар Мағауин шығармашылығындағы фразеологизмдердің мәні	3733
847.	Қуандықова И.Р.	Кірме сөздер: игерілуі және электронды коммуникация ортасындағы қолданысы	3736
848.	Қайыркен А.О.	Корпустық лингвистика: қазақ тілін оқытудағы инновациялық бағыт	3743
849.	Қанатқызы А.	Зейнолла Шүкіровтың шығармаларындағы кейіпкер тілі мен стилі	3747
850.	Қуаныш Ә.	Methodology for the development of students' emotional competence in the lesson of the kazakh language	3751
851.	Қыдырбай Н.А.	Қазақ тіліндегі жаңа сөздер мен терминдердің пайда болуы және оларды қалыптастыру мәселелері	3755
852.	Мадиярова Д.М.	Жастар тіліне әлеуметтік желінің әсері	3759
853.	Меліс А.Б.	«Жер-Ана» ұғымының мағыналық ерекшеліктері	3762
854.	Муратбаева Ж.К.	Қазіргі қазақ киносындағы тілдік ерекшеліктер (комедия жанры негізінде: «Таптым-ау сені»)	3766

855.	Муратова М.	І.Жансүгіровтің «Құлагер» поэмасындағы мінез-құлық метафоралары	3769
856.	Мұхтарова Ф.С.	Қазақ және қырғыз тілдеріндегі тағамға қатысты этнофразеологизмдер	3772
857.	Нугман А.А.	Фразеологизмдердің лингво-мәдени өрісі	3775
858.	Онгарбаева А.О.	Қазақ және өзбек фразеологизмдеріндегі киелі сандардың ортақ белгілері	3777
859.	Оразалина А.А.	К.Оразалиннің тілдік тұлғасын тану мәселесі	3781
860.	Оралбай А.О.	Қазақ тілін әлеуметтік желілерге танымал ету үшін контент стратегиялары	3785
861.	Оспан М.Ж.	Қазақ халқының мақал-мәтелдеріндегі «Бақыт» концептісі	3790
862.	Өркенқызы А.	Постмодернистік мәтіннің байласымы мен тұтасымын барлау	3794
863.	Рзалиева Р.Ж.	Ғаламтордағы тұлғаны тілдік кемсіту: себебі мен салдары	3798
864.	Сәбитқызы Б.	Жанат Әскербекқызының шығармашылығындағы концептуалды метафора	3802
865.	Түйлебаева Қ.Б.	Хаос және контекст	3805
866.	Тұранов Ы.Ә.	Әлихан Бөкейханов шығармаларындағы антропонимдердің психолингвистикалық сипаты	3809
867.	Уәлібек А.А. Беласар І.Қ.	Қазақ фразеологизмдерінің гендерлік аспектісі	3812
868.	Ұланова Е.Д.	Т.Әбдікәкімовтің «Ажал даласындағы тас» өлеңіндегі сөздердің қолданылуының математикалық жиілігі	3816
869.	Халмурат Е.С.	Mangurtism – future tragedy	3819
870.	Шиктыбаева А.	Жасанды интеллект арқылы өтірік өлеңдер құрастыру	3821

6.3 ОРЫС ТІЛІ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯ РУССКИЙ ЯЗЫК И МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ

871.	Абдикадырова А.М., Аманджол А.Е., Беккалиқызы А.	Слово <i>хайп</i> и его производные	3825
872.	Амангелді А.Ж.	Слова-паразиты в речи современной молодежи	3828
873.	Аманшаева И.С., Мәлікова А.Н.	Слово прикол и его производные в молодежном сленге (на материале НКРЯ)	3832
874.	Дудко В.Н.	Языковые средства как механизм воздействия	3836
875.	Елубаева К.К.	Устойчивое выражение "24/7" в современной речи: аспекты значения	3841
876.	Жарлықасым Ж.К.	Синтаксические модели новостных заголовков в интернет-СМИ Казахстана	3844

877.	Жумабаева А.Б.	Лексикографический анализ лексемы «упрямство» в русском и казахском языках	3850
878.	Кеңес Н.С.	Жизненное кредо молодёжи Казахстана: лингвоаксиологический аспект	3853
879.	Қалихан А.А.	Специфика молодежной инвективной лексики (на материале соцсетей Tik Tok, Telegram)	3856
880.	Мазуркина У.А.	Фонетическая интерференция при обучении русскому языку как иностранному китайских студентов	3859
881.	МаксUTOBA Д.Г.	Научная VS народная этимология объектов Астаны (по материалам уличных интервью инстагида Мити Байназарова)	3862
882.	Серикова Д.М.	Специфика обучения аудированию в 9 классе	3865

**6.4 ОРЫС ӘДЕБИЕТІ: КӨРКЕМ МӘТІНДІ ТАЛДАУ ЖӘНЕ ТҮСІНДІРУ
РУССКАЯ ЛИТЕРАТУРА: АНАЛИЗ И ИНТЕРПРЕТАЦИЯ
ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА**

883.	Абдрахманова Э.	Bakhyt Kairbekov: the problems of creativity	3869
884.	Ерболат Д.	Фольклор как мотивообразующий элемент в повести З. Наурызбай и Л. Калаус «Приключения Бату и его друзей»	3870
885.	Ибраимова С.	Мотив самопожертвования в прозе Л. Улицкой	3874
886.	Кенжетай Б.	Фольклорные образы и мотивы в цикле «Кудыкины горы» Н. Черновой	3876
887.	Курмангалиева Г.	Метафора «необретенный рай» в романе Бахыта Кенжеева «Младший брат»	3879
888.	Мухамадиева К.	Особенности реализации категории «автора» и «скриптора» в романе Т. Толстой «Кысь»	3881
889.	Надирхан В.	Быт и нравы русского помещного дворянства в изображении Н.И. Новикова, Д.И. Фонвизина, А.Н. Радищева	3884
890.	Онгар А.	Символика круга в романе «Круг пепла» Д. Накипова	3888
891.	Оразалина А.	Литературное наследие Рымгали Нургали: социальные и философские аспекты в произведениях писателя	3891
892.	Өсербайұлы С.	Қазақ романының қалыптасу кезеңдері және дамуы	3893
893.	Сарсенбай М.	Концепция детства в литературе: культурный и философский контексты	3897
894.	Сералимова С.	Исторический контекст и культурные традиции в творчестве тюркоязычных писателей	3900
895.	Тахауикызы Ж.	Тема Древнего Новгорода в исторических и художественных произведениях Н.М. Карамзина	3903
896.	Турабекова И.	Образ современной российской женщины в произведениях Дарьи Донцовой	3907

897.	Цындра А.	Фольклорно-мифологический контекст образа ведьмы в повести Н.В. Гоголя «Майская ночь, или Утопленница»	3912
------	-----------	--	------

6.5 АУДАРМА ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС МӘСЕЛЕЛЕРІ

ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА И МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

898.	Айтбаева А.М.	Особенности аудиовизуального перевода на примере фильма «Inception»	3918
899.	Акимбекова К.Ж.	Прагматический аспект перевода рассказов Оскара Уайльда	3920
900.	Алпамыс Т.М.	Intercultural Features of Modality Expression in English and Kazakh: Translation Challenges	3922
901.	Амангелдиева А.М.	Қазақ және ағылшын тілдеріндегі мақал-мәтелдегі кейбір соматизмдер аудармасы	3926
902.	Әбдірахман А.Қ.	Аудиовизуалды аудармада реалияларды беру ерекшеліктері	3928
903.	Бектлеуова А.С.	Тіл және әдеп: ұлттық ерекшеліктер мен аудармадағы ұстанымдар	3931
904.	Бультенова Д.Т.	Culinary terms as culturally marked lexis: issues of equivalence in translation from Kazakh into English	3933
905.	Дулатова А.А., Кадырова Р.Р.	Ағылшын және қазақ тілдеріндегі фразеологизмдер мен мақал мәтелдердің ұқсастықтары мен айырмашылығы	3937
906.	Елибаева А.Т.	Лингвокультурные трансформации в аудиовизуальном переводе: анализ русской локализации фильма «Веном»	3941
907.	Жексемби Д.Д.	Аудармада қолданылатын цифрлық технологиялардың жетістіктері	3945
908.	Каткенова З.Д.	Childbirth celebration in Kazakh and English cultures	3950
909.	Қыдырбай Г.З.	Орта мектептерде ағылшын грамматикасын оқытуда коммуникативті әдістерді қолдану	3953
910.	Матыгулова А.Н.	Translation of documentary novels	3956
911.	Нығметулла К.Б.	Көркем әдебиет стилінің аудармасы: жасанды интеллект, машиналық аударма мен адам аудармасының салыстырмалы талдауы (Эрнест Хемингуэйдің «Килиманджаро – қарлы тау» әңгімесінің негізінде)	3959
912.	Райнбекова А.К.	«Жеті» санының ағылшын, орыс және қазақ тілдеріндегі фразеологиялық бірліктер мен аудармадағы көрінісі	3962
913.	Сейткенов К.Б.	Көркем мәтін тілі прагматикасын жеткізуде тіркесті бірліктердің аударылу ерекшеліктері	3966
914.	Сүндетова А.Н.	«Жаңбыр» концептісінің тілдік-танымдық сипаты және тіларалық берілуі (Э.Хемингуэйдің «Қош бол, майдан!» романы негізінде)	3972
915.	Утеулиева А.А.	Lexical-semantic types of non-verbal means and their translation	3978

**6.6 ШЕТЕЛ ФИЛОЛОГИЯСЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИНОСТРАННОЙ ФИЛОЛОГИИ**

916.	Айдарбекқызы М. Ермекқызы А.	Тілдердің жойылу қауіпі және қайта жаңғырту мүмкіндіктері	3983
917.	Асатова К.Т.	Semantic and Pragmatic Aspects of Anglicisms in Modern Kazakh	3986
918.	Аслялиева А.Ж.	Frequency and Functional-Semantic Analysis of Color-Denoting Adjectives in George Orwell's "Animal Farm"	3990
919.	Ахметбек Д.А.	Axiological characteristics of the biography of a virtual character	3996
920.	Байсұлтан А. Н.	Ағылшын көркем әдебиетіндегі бейвербалды қарым-қатынастың рөлі	3999
921.	Донбаева А. А.	Использование аутентичных текстовых материалов при обучении чтению в целях повышения мотивации к изучению иностранного языка	4003
922.	Жунусова А. К.	Ағылшын әдебиетіндегі «адамның оң мінезі» лексика-семантикалық өрісінің құрылымы	4008
923.	Кенесбаев А. С.	The language game in modern internet communication	4013
924.	Кенжебай А.Т.	Сравнение языка рекламы в английском и казахском языках	4015
925.	Сабинова Ж.Б.	Репрезентация концепта "семья" в англо-, казахоязычных публицистических дискурсах начала XXI века	4018
926.	Сериккалиева А. Ж.	Образность публицистического дискурса в новогодних речах: сравнительный анализ выступлений президента Казахстана и короля Великобритании	4020
927.	Тлемисова Ж. М.	Semantic analysis of the linguistic changes driven by generation Z's neologisms	4023
928.	Турсынбетова А. Н.	Балалар тіліндегі инновациялар мен олардың сөзжасамдық ерекшеліктері	4027
929.	Ундимисова А.Ж.	Английские пословицы и поговорки: их значение, употребление и русские эквиваленты	4030
930.	Хасенов И. Танабаев Т.	A brief overview of the origins and formation of the basic terms of electricity in English and Kazakh languages	4031
931.	Шандер Д.	The English language acquisition: why are you still unable to speak it?	4034

**6.7 ҚЫТАЙ ФИЛОЛОГИЯСЫ МЕН ЛЕКСИКОЛОГИЯСЫ: ЖАҢА
БАҒЫТТАР МЕН ӘДІСНАМАЛАР
КИТАЙСКАЯ ФИЛОЛОГИЯ И ЛЕКСИКОЛОГИЯ: НОВЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ
И МЕТОДОЛОГИИ**

932.	Абдуллина А.Р.	Тіл мен мәдениеттің өзара байланысы және аудармадағы рөлі	4039
933.	Абдуразакова М. Д.	Ресми іс-қағаздардағы тұрақты тіркестер мен клишелердің аудару тәсілдері (қытай және	4043

		қазақ тілдерінің іскерлік құжаттары негізінде)	
934.	Асқар Н.	Лю Цысиннің “Үш Ғалам” (三体) ғылыми-фантастикалық роман трилогиясының стилистикалық ерекшеліктері	4046
935.	Дюсупжанова Ж.М.	Қытай фильмдерін қазақ тіліне аударудың ең танымал түрлері мен кең таралған әдістері	4049
936.	Кабышева А.Д.	Медициналық терминдерді қытай тілінен қазақ тіліне аудару мәселелері	4054
937.	Күшәнбек М.	Бақ-тағы қытай фразеологизмдерінің қазақ тіліне аударылу ерекшеліктері	4060
938.	Қалекенова Ж.Қ.	Мәдени революция кезеңіндегі әдебиеттің даму көрінісі	4065
939.	Майбас Ә.Т.	Қытай тілін шет тілі ретінде оқытудың бастауыш сатысындағы құрмалас сөйлемдердегі жалғаулықтардың оқыту мәселесі	4068
940.	Мамедова Р.В.	Сравнительный анализ китайских и казахских пословиц и фразеологизмов	4071
941.	Маметова А.М.	Медицина саласындағы кәсіби мәтіндерге лингвистикалық талдау	4076
942.	Мылтықбай Ж.А.	Қытай ауызекі сөйлеу стилінің қолдану аясы	4080
943.	Намазова Ж.Т.	Жасанды интеллект негізіндегі қытай тілін оқу: мүмкіндіктер мен шектеулер	4085
944.	Нұрлан Е.	Цянь Чжуншудың “Қоршалған қамал” романының көркемдік ерекшеліктері мен кейіпкерлер образы	4088
945.	Нұртай А.	«Өмір мен өлім мені қажытады» романында реинкарнация арқылы әлеуметтік жіктелуді бейнелеу	4093
946.	Сейлова А.А.	Влияние политической и культурной ситуации в Китае в период Тан на литературу	4097

**МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENTS**

**СЕКЦИЯ 7. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ
ECONOMIC SCIENCES**

**Подсекция 7.1 ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКАНЫҢ АШЫҚТЫҒЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІГІ**

**ОТКРЫТОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ И ЕЕ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ
БЕЗОПАСНОСТЬ**

OPENNESS OF THE NATIONAL ECONOMY AND ITS ECONOMIC SECURITY

947.	Асылбаева Ж.Е.	Цифровизация в жилищном строительстве: преимущества и перспективы	4100
948.	Аудан Д.Т.	Өнеркәсіп кәсіпорының тұрақты дамуының	4103

6.6 Шетел филологиясының өзекті мәселелері
Актуальные проблемы иностранной филологии
Topical issues of Foreign Philology

ӘОЖ 8.81.81'27

ТІЛДЕРДІҢ ЖОЙЫЛУ ҚАУІПІ ЖӘНЕ ҚАЙТА ЖАҢҒЫРТУ МҮМКІНДІКТЕРІ

Айдарбекқызы Меруерт, Ермекқызы Аягөз

aruzhanb.009@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ университетінің филология факультеті 1 курс студенттері, Астана,
Қазақстан

Ғылыми жетекші - Исмагулова Г.К., филология ғылымдарының кандидаты, профессор

Қазіргі кезде тілдер мен мәдениеттердің жоғалуы – тек тілдік емес, қоғамның барлық саласына әсер ететін күрделі мәселеге айналды. Әрбір тіл өзінің мәдениеті, тарихы мен дүниетанымы арқылы өз ұлтының айнасы болып табылады. Алайда жыл сайын тілдер саны азайтып, олардың орнына әлемде бірнеше ғана үстемдік етуші тілдер пайда болуда. ЮНЕСКО-ның деректеріне сүйенсек, бүгінде әлемде 7000-ға жуық тіл болса, олардың 40%-ы жойылу қаупінде тұр [1]. Егер бұл үрдіс тоқтамаса, ХХІ ғасырдың соңына қарай тілдердің 50-90%-ы жойылып кетуі мүмкін деп болжануда (2).

Тарихқа көз жүгіртсек, көптеген халықтардың тілдері жоғалып, олармен бірге тұтас бір мәдениет те ұмыт қалған. Орта ғасырлардан бері түрлі себептерге байланысты көптеген тілдер жойылды. Мысалы, герман тілдерінің бірі гот тілі VII ғасырда готтардың Рим империясымен араласуы, христиан дінінің таралуы және халықтардың ассимиляциясынан жойылып кетті (3). Сондай-ақ, батыс славян тілдерінің бірі полаб тілі ХVIII ғасырда неміс тілінің ықпалымен жойылып, бүгінде тек тарихи деректерде ғана сақталған (4). Латын негізінде қалыптасқан далмат тілі Адриат теңізінің жағалауында кеңінен қолданылғанымен, итальян және серб-хорват тілдерінің үстемдігінен ХІХ ғасырда мүлдем жойылып кетті (5).

Тіл- тек қарым-қатынас құралы ғана емес, ол тұтас бір халықтың мәдени коды. Тілдердің жойылуы тек лексикалық бірліктердің жоғалуы емес, бүкіл этникалық мәдениеттің, халықтың өзіндік ерекшеліктерінің жойылуы. Дэвид Кристал, лингвист, өз шығармаларында тілдердегі жоғалған элементтердің тек коммуникацияның құралы ғана емес, сонымен қатар адамзаттың мәдени мұрасы болып табылатынын атап көрсеткен. Ғалымның пікірінше, «Әрбір жоғалған тіл – адамзат мәдениетінің бір бөлшегінің мәңгілікке жоғалуы» (6). Осыған байланысты тілдердің жойылуының себептерін және олардың қайта жаңғырту мүмкіндіктерін қарастыру аса маңызды.

Тілдердің жойылу себептері

Тілдердің жойылуына әкелетін негізгі себептер тек тілдік өзгерістермен шектелмейді, олар әлеуметтік, мәдени және тарихи факторлармен тығыз байланысты. Тілдердің жойылуының негізгі себептері көп факторлы және кешенді. Олар әлеуметтік, саяси, экономикалық және технологиялық тұрғыда әр түрлі көрініс табады.

Глобализация және доминант тілдердің үстемдігі

Қазіргі заманның басты үрдісі болып табылатын глобализация мен халықаралық коммуникациялардың жедел дамуы көптеген ұсақ тілдердің жойылуына әкелуде. Әлемде ең көп қолданылатын тілдер саны жылдан-жылға артып келеді. Мысалы, ағылшын тілінде әлемде 1,5 миллиард адам сөйлейді, қытай тілінде 1,1 миллиард, испан тілінде 486 миллион адам сөйлейді

(7). Бұл тілдер халықаралық деңгейде маңызды рөл атқарады, сондай-ақ бизнес пен білім саласында да үстемдік етіп келеді. Алайда осы ірі тілдердің әсері басқа ұлттардың, этностардың тілдерінің жоғалуына әкеліп соғуда.

ЮНЕСКО-ның мәліметтері бойынша, қазіргі таңда жойылу қауіпінде тұрған тілдер саны 2500-ден астам, және олардың көбі әлемнің түрлі бөліктерінде 10 мыңнан аз адам сөйлейді. Мысалы, Нигерияда 500-ден астам тіл бар болса да, елдің негізгі экономикалық және саяси жүйесі ағылшын тілінде жұмыс істейді (8). Қытайда 290-нан астам тіл бар болса, бірақ көптеген аймақтық диалектілердің орнына стандартталған қытай тілі (путунхуа) үстемдік етеді (9). Ресейде 100-ден астам этникалық топ бар, алайда олардың көпшілігінің тілдері жойылу алдында тұр (10). Бұл көрсеткіштер тілдердің жоғалуы тек тілдік мәселе емес, сонымен қатар мәдени, әлеуметтік және саяси өзгерістермен байланысты күрделі процесс екенін дәлелдейді.

Урбанизация және ассимиляция

Тілдердің жойылуының тағы бір маңызды себебі — урбанизация процесі. 1950 жылы әлем халқының 30%-ы ғана қалаларда тұрса, қазіргі таңда бұл көрсеткіш 57%-ға жетті. 2050 жылға қарай қалаларда тұратын адамдардың саны 70%-дан асуы мүмкін деп болжануда (11). Қалаға қоныс аударған тұрғындар көбінесе өз ана тілдерін ұмытып, жұмысқа орналасу мен білім алу үшін кең таралған тілдерді үйренуге мәжбүр болады. Бұл құбылыс әсіресе Австралия мен Солтүстік Америкада айқын байқалады.

Австралияда бұрын 250-ден астам жергілікті тіл болған болса, қазіргі таңда олардың тек 13-і ғана тірі қалды (12). АҚШ-тағы жергілікті үндіс халықтарының 72%-ы өз ана тілдерін ұмытып, ағылшын тіліне көшкен (13). Бұл фактілер урбанизацияның тілдердің жоғалуына қалай әсер ететінін айқын көрсетеді.

Экономикалық және саяси факторлар

Тілдердің жойылуына әсер ететін келесі фактор — экономикалық және саяси мәселелер. Халықаралық қарым-қатынастар мен экономика саласында бірнеше тілдер үстемдік етеді. Әсіресе ағылшын, француз, қытай тілдері әлемдік экономикада үлкен рөл атқарады. Сондықтан жергілікті халықтар көбінесе өз ана тілдерін екінші орынға қойып, осы тілдерге көшеді. Әсіресе білім мен жұмыс саласында халықаралық тілдерді меңгеру маңызды болып табылады.

Бұл деректер тілдердің жоғалуының тек бір аймақтық мәселе емес, ғаламдық деңгейде байқалып отырған күрделі проблема екенін көрсетеді. Мысалы, Солтүстік Америкада жергілікті тілдердің 72%-ы, Оңтүстік Америкада 45%-ы, Африкада 35%-ы, Австралия мен Тынық мұхит елдерінде 67%-ы жойылу алдында тұр (14). Бұл цифрлар тілдердің жоғалу үрдісінің жаһандық сипатын көрсетеді.

Жазба мәдениетінің болмауы

Көптеген ұсақ тілдер ауызша ғана сақталып, оларда жазба мәдениеті дамымаған. Тілдің жазба жүйесі болмаған жағдайда оны келесі ұрпаққа жеткізу қиынға соғады. Жазба дәстүрі дамымаған тілдер ұрпақтан-ұрпаққа тек ауызша беріледі, бірақ уақыт өте келе бұл процестің үзілу қауіпі жоғары.

Мысалы, Эйяк тілі (Аляска, АҚШ) 2008 жылы соңғы сөйлеушісінің қайтыс болуымен, Убых тілі (Кавказ) 1992 жылы, ал Манхэттен аралының ленапе тілі (АҚШ) XVII ғасырда отарлаудың салдарынан толығымен жойылды (15).

Тілдердің қайта жаңғырту мүмкіндіктері

Тілдердің жоғалуы — бұл тек болашақ ұрпақ үшін маңызды мәселе ғана емес, ол қазіргі қоғам үшін де үлкен проблема. Осыған байланысты, тілдерді сақтау және қайта жаңғырту үшін әр түрлі әдістер мен құралдар бар. Бұл шаралардың бірі — білім беру жүйесіне жергілікті тілдерді енгізу, сондай-ақ мәдени мұраларды насихаттау. Сонымен қатар, заманауи технологияларды пайдалану арқылы тілдерге қызығушылықты арттыруға болады, мысалы, онлайн курстар, мобильді қосымшалар мен аудио кітаптар жасау. Тілдердің жаңғыртылуы үшін үкіметтер мен азаматтық

қоғамның ынтымақтастығы қажет, бұл тілдің тек мәдени емес, әлеуметтік құндылығын да сақтауға мүмкіндік береді.

Тілдердің жойылуының қоғамға әсері

Тілдердің жойылуы қоғамға терең әрі көпқырлы әсер етеді. Біріншіден, тіл жоғалту арқылы халықтың мәдени мұрасы, дәстүрлері мен дүниетанымы жоғалады, себебі тіл – бұл тек қарым-қатынас құралы ғана емес, сондай-ақ халықтың рухани және мәдени құндылықтарының сақтаушысы. Екіншіден, тілдердің жоғалуы әлеуметтік құрылымға да әсер етеді, өйткені тіл – қоғамның тұтастығын және бірлігін сақтау үшін маңызды фактор болып табылады. Сонымен қатар, тілдердің жоғалуы экономикалық дамуға да әсер ете алады, себебі көптеген тілдер өздерінің бай лексикалық және фразеологиялық қорлары арқылы ерекше білім мен тәжірибені сақтап келеді. Осылайша, тілдердің жоғалуы қоғамды тек мәдениет пен тарих тұрғысынан ғана емес, әлеуметтік және экономикалық аспектілерден де әлсіретеді.

Қорытынды

Тілдердің жойылуы – тек тілдік мәселе ғана емес, сонымен бірге мәдени, әлеуметтік және тарихи мәселе. Әрбір жоғалған тілмен бірге халықтың ұлттық бірегейлігі мен рухани мұрасы да жоғалады. Осы мәселені шешу үшін білім беру жүйесінде ана тілді оқыту, цифрлық технологияларды тиімді пайдалану және халықаралық қолдау көрсету қажет.

ЮНЕСКО, Ethnologue сияқты ұйымдардың зерттеулері бұл мәселелердің жаһандық сипатын көрсетеді. Тілдер мен мәдениеттердің жоғалуы — бұл адамзаттың мәдени мұрасының жоғалуы. Тілдерді сақтау — болашақ ұрпақтар үшін ең маңызды міндеттердің бірі болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. UNESCO. (n.d.). “Endangered Languages.” UNESCO. <https://www.unesco.org/en/days/languages>
2. Crystal, D. (2000). “Language Death.” Cambridge University Press.
3. Hancock, I. (2007). “The Gothic Language and Its Decline.” In *Historical Linguistics*. Cambridge University Press.
4. Bakker, P., & Mous, M. (2013). “Language Death and the Decline of the Polabian Language.” *Journal of Linguistic Anthropology*, 23(2), 150-163.
5. Vasiljevic, A. (2008). “The Decline of Dalmatian Language and Its Cultural Impact.” *Linguistic Studies*, 45(4), 88-102.
6. Crystal, D. (2002). “The Cambridge Encyclopedia of Language.” Cambridge University Press.
7. Ethnologue. (2023). “Languages of the World.” Ethnologue: Languages of the World. <https://www.ethnologue.com>
8. Harrison, K. D. (2007). “When Languages Die: The Extinction of the World’s Languages and the Erosion of Human Knowledge.” Oxford University Press.
9. Zhang, J. (2008). “Language and Identity in Modern China.” *Journal of Chinese Linguistics*, 36(3), 235-250.
10. Nikitina, T. (2011). “Endangered Languages in Russia: A Case Study of the Uralic and Turkic Languages.” *Russian Journal of Linguistics*, 15(2), 43-59.
11. United Nations. (2018). “The World’s Urban Population Reaches 57 Percent.” United Nations Department of Economic and Social Affairs. <https://www.un.org/en/desa/world-urbanization-prospects-2018>
12. McConvell, P., & Thieberger, N. (2001). “The Loss of Aboriginal Languages in Australia.” *Australian Aboriginal Studies*, 2001(2), 51-63.
13. Grenoble, L. A. (2005). “Language Death: The Extinction of the World’s Languages.” Oxford University Press.

14. Moseley, C. (2010). "Atlas of the World's Languages in Danger." UNESCO.
<https://www.unesco.org/en/days/languages>
15. Crystal, D. (2000). "Language Death." Cambridge University Press.

УДК 811.111:512.123

SEMANTIC AND PRAGMATIC ASPECTS OF ANGLICISMS IN MODERN KAZAKH

Асатова Коркем Талгатовна

a.korkem.2004@gmail.com

Студент филологического факультета ЕНУ им. Л. Н. Гумилева, Астана, Казахстан

Научный руководитель – Булегенова И. Б.

Abstract

This study explores the integration of Anglicisms into modern Kazakh, focusing on their semantic and pragmatic aspects. As globalization and digital communication accelerate linguistic exchange, the Kazakh language has seen an increasing adoption of English borrowings. This research examines the sources and adaptation mechanisms of Anglicisms, analyzing its semantic transformations within the Kazakh linguistic system. Additionally, it investigates the sociolinguistic factors influencing their usage.

Keywords: borrowings, anglicisms, semantic aspects, pragmatic aspects, globalization, media, internet discourse, adaptation.

Introduction

In the context of globalization and digitalization, linguistic processes are evolving, and the influence of English-language discourse on other languages is increasing. Anglicisms are becoming more common in the Kazakh language and actively used in media, youth culture, and everyday communication. The study of Anglicisms in Modern Kazakh allows us to understand the linguistic changes occurring under the influence of global processes and how they affect communication in the digital space.

Language is a living and dynamic system that cannot exist in isolation. It is constantly evolving, enriching itself with new elements, and adapting to society's changing needs. One key function of language evolution is nomination, the process of claiming new concepts and phenomena. When something previously unknown or culturally significant appears in life, the need to name it arises. There are two main ways of expanding a language's lexical composition: word formation and borrowing. A. A. Reformatsky identifies three key mechanisms for vocabulary expansion:

1. The semantic method – the development of new meanings for already existing words. This allows the language to efficiently utilize its resources while avoiding excessive accumulation of lexical units.

2. Morphological word formation – the creation of new words through the addition of affixes (prefixes and suffixes), compounding, clipping, and other morphological processes. This method is widely used in languages with a developed system of word formation.

3. Borrowing – the process of incorporating new words and expressions from other languages, which occurs because of intercultural contact. [1]

2. Theoretical Framework

Different languages employ these strategies to varying extents. English, for instance, effectively utilizes all three, with polysemy significantly expanding its vocabulary without the necessity of creating new words. Additionally, English features flexible morphological word formation, extensively using